

időn otthon van falun s a tilalom ellenére a folyóhoz mennek, ott egyéb játékok után egy tutajra másznak rá, mely elszabadúl s őket a szülői háztól messze leviszi. Aztán több kalandon mennek át: a sátoros cigányok közé kerülnek, kiktől szokással menekülnek; egy erdei remeténél időznek pár napon át, de ez elbeszélvén ifjúkori tévedéseit, tőle is odább állnak; aztán egy juhászhoz kerülnek, onnan pár kisebb kaland után, miközben akaratlanul meggyűjtják az erdőt, a zápor egy barlangba űzi, hol rablókat hallgatnak ki, a kik lopott pénzen osztakoznak; végre egy faluba érve elfogják őket az erdő meggyűjtása miatt. De hát ez szerencsésjükkre válik; mert ekközben módjuk van megmondani, hogy kik rabolták el a mult éjjel a pénzt az egyik birtokostól, a ki épen egyik tanuló társuk apja. Ezzel kalandjaik végződnek is. A földbirtokos fiában ismerősre találunk, a ki boldogságában, hogy pénze megkerült, minden jóval ellátja s haza küldi őket, hol már azt hitték, hogy mindkettő a vízbe veszett. — Ezt az egyszerű történetet Jakab nemes egyszerűséggel s a lehető legizletesebb magyar nyelven oly kedvesen beszéli el, hogy nemesak az ifjúságnak kellemes olvasmány, az ez bárkinék is és kellemes emlékeket ébreszt a lélekben az iskolai tanuló társakról, ezek esinyeiről. Eszünkbe juttat több másokat, melyeknek részesei vagy szemlélői voltunk. E mellett s utóvégre ez a fő, minden ízében gyermekeknek való olvasmány; a képzeletet haszontalanul nem csigázza fel s nem ébreszt az e kornak nem való érzelmeket. A kör pedig, melyben játszik, nagyon jól van rajzolva s teljesen meglevénedik előttünk a falusi élet a maga jeleneteivel.

F. Z.

Különfélék.

A legrégebb erdélyi magyar és szász Kalendárium.

Most, hogy egyre-másra jelennek meg a legkülönbözőbb című és tartalmú naptáraknem érdektelen közölni olvasóinkkal két ismeretlen adatot naptárirodalmunk múltjáról.

A legrégebb erdélyi naptár Kolozsvárt jelent meg Heltai műhelyében. Maga Heltai Gáspár állította össze a krakkai és bécsi naptárak alapján. Mint a Heltai kéziratának töredékeire, csak nem régiben akadtam az unitáriusok főiskolai könyvtárában. Az első évfolyam 1568 végén látott napvilágot. Kettős ezíme van. Az első résznek, mely a tulajdonképeni naptárt foglalja magában, ezíme ez:

»JVDICIVM·MAGYAR nyelven, Mind a Bécsi, mind a Crackai Judiciumokból egybe gyűjtöttem, és megtolmáczoltattam. Christus születése vtan 1. 5. 69. ESZTENDÖRE«.

A második rész inkább csak jövővelgetésekből áll. Címe:

»PRACTICA EZ esztendőre. 1569. Az Craekai és Beezi Practikából egybegyűjtött«.

A kiadás tizenhatodrésznek megfelelő kis nyolczadrét. Ilyen kis alakban nyomtatták a kolozsvári naptárakat, kevés kivétellel, e század közepéig.

A XVI-ik századból fenmaradt erdélyi magyar naptárról eddig csak Toldy Ferencznek volt tudomása bibliografusaink közül, ki látta azoknak egy csonka, hely nélkül megjelent példányát, s kiadását mégis határozottan Heltainak tulajdonította. Adott-e Heltai a szászok részére német nyelven is ki naptárt, nem bizonyos. Bár valószínűnek tarthatjuk; de a mai napig egy példány sem került elő belőle. Nem lehetetlen, hogy Houter is adott ki német naptárt Brassóban még Heltait jóval megelőzőleg; de a Houter-féle kiadásnak is sehol eddig legkisebb nyomára sem akadhattunk.

A legrégebb erdélyi száz vagy német naptár is csak a minap került elő az unitárius főiskolai könyvtárban. E naptár is külföldi eredetre mutat, bár alak és tartalom tekintetében a kolozsvári magyar naptárra élénken emlékeztet. Címe:

»Allmanach | Auff das Jahr nach der Guadenreichen Geburt vnsers Erlösers Jesu Christi | 1612.... Hermanstadt | drukte Paul Wolff«.

E csonkán fenmaradt német nyelvű naptárnak nemesak az kölcsönöz fontosságát, hogy a Szebenben, Brassóban, Kolozsvárt és Lőcsén még a XVII-ik század vége felé is kiadott »Allmanach«-oknak őszül tekinthető, hanem az is, hogy egy merőben ismeretlen szebeni nyomdásznak, Wolff Pálnak is szerencsésen megőrizte emlékét.

1613-ban is adtak ki új »Allmanach«-ot Szebenben; de már akkor a nyomdász megnevezése nélkül, ily kolofonnal: *Gedruckt in der Hermanstadt*.

Mindkét naptár nyelvének jellemzéseül álljon itt az a rövid verseske, mely Januarius hónap végéhez van függesztve, — aligha szász szerzőtől:

Grüne mach ich den kalen Strauch,
Kreuter vnd Blumen bring ich auch:
Hab lieb dein weib, bisz freuden vol,
Vnd so dirsz ziembt, gehab dich wol.

1616 előtt a XVII-ik században Szebenben működő könyvnyomató sajtót sem Scivert és Trausch, sem Szabó Károly nem ismerte. Pedig már 1610-ben ott dolgozott Wolff előtt Seel Pál, a ki az első erdélyi országgyűlési emlékeknek (1610-diki szebeni gyűlés articulusai) kiadója volt. Vajjon naptárt adott-e ki Seel s így az úttörés érdemét Wolfftól elvitathatja-e? — Annak eldöntését az illetékesebb szász bibliografusokra bizzuk.

Kanyaró F.

Élet. Keményfi dalai cz. a költemény füzet jelent meg Kolozsvárt a múlt év végén (110 l.), melyben egy fiatal poéta dalait olvashatjuk. Jóindulattal olvasgattuk végig és ajánljuk másnak is elolvasásra, mert kétségtelenül tehetséges íróra vallanak a költemények, a kitől később tisztultabb világnézettel ezeknél jobbakat is remélhetünk. Kifogásunk főképp a túlságosan realistikus Lisette-dalok ellen van, a melyekben az érzéki szerelem van megénekelve. Kevés olvasónak fognak tetszeni az ilyenek Pl. a *Lisettének* cz. ilyeneket olvasunk:

Sarudat old le, éjhajad patakja
Hadd öntse árját arczainkra le.
Szabad legyen a bűn, lelkünk akarja,
Hogy csókba-kéjbe öldössük bele.

Vagy a *Post festa* címűben (melyben az érzéki szerelem elmúltát sírhatja), mily bombastok ezek:

. . . Pedig mi szép a nyárej bujasága:
Vadúl kéjleg a sápadt holdkorong . . .
S a föld a harmat napfényes borától
Részeg álomba dölve tönkre kábúl.

Mennyivel szebbek ezeknél a nemes érzelmekből fakadó dalok: *A ház előtt* a szülői ház emléke, a *Vándor dalában* az édes anyára emlékezés méla borongása:

Kitől örökre elszakadtam
Anyám, én jó anyám,
Kötés varrás s más munka közben
Gondolsz-e néha rám?
Jut-é eszedbe néha-néha
Nyomorgó gyermeked,
A kit a sors szeszélye tőled
Oly messzé elvetett!

Rokonszenvet kelt a szegénység, a nélkülözés festése vagy a diák-otthon rajza: *Az én lakásom* címűben. A tiszta szerelem hangja is szépen csendül a *Hat év múltán*, *Vallomás*, *Novemberben*, *Oly lágyan zeng* . . . stb. címűekben. melyek nem a „züllésbe űzött, megtagadt leány“-hoz szólanak, a ki a boldogságot „eladta fényért, pénzért . . . életért!“ Hagyjuk Lisettet Zoláéknak s ifjú magyar poéta lelkesüljön nemesbb ideálokért, s a „*pessimizmus*“ felett is igyekezzék győzedelmeskedni. Ezekkel biztosabb a siker és a méltánylás elérése. —ys.

Gr. Kuun Géza emlékbeszéde bethleni gróf Bethlen Gábor felett, melyet Kolozsvárt 1897. nov. 14. az Emke XII. évi rendes közgyűlésén tartott, megjelent egy díszesen kiállított füzetben (32 l.). Nem pusztán életrajz, vagy egyszerű emlékbeszéd ez, hanem egy magvas essay, a minőket egykor br. Kemény Zsigmond írt, a melyben

Bethlen Gábor vasakarató, erélyes, következetes jelleme, erős nemzeti és faji érzése, igazságérzete, tántoríthatatlan bátorsága, szívjósága és forrón lobogó hazaszeretete tevékenységének köreiben szépen és élénken domborodik elénk és illeszkedik be Erdély legújabb politikai és kulturtörténetének keretébe. A Garibaldista szabadságharczoktól a százok magyar főispánságáig és az Emke elnökségeig nagy külső változásokon át bensőleg egy jellemet, egy erős egyéniséget rajzol elénk Kuun Géza gróf szép tanulmánya, melynek stylben is classikus formája nemes élvezetet és sok mély tanulságot nyújt az olvasónak.

Dr. Brassai Sámuel pályafutása és munkái *Köváry László* nagyérdemű történetírónk eme legújabb munkája, mely az eredetileg Erdélyi Múzeum és részben a Keresztény Magvető hasábjain jelent meg, különnyomatként füzetben is megjelent (74. lapon) Brassai Sámuel legutolsó arcképével díszítve a címlapon. Olvasóink előtt sokkal jobban ismeretes, hogy sem tűzetesebb méltatást igényelne. Életrajzán kívül (melyet mi közöltünk) a III. részben Brassai a tudós, az író és munkái vannak jellemezve, nem feledkezvén meg „a zenebarát, zenejátész, zenészeti író“ Brassairól sem. Az emlékfüzet, melyet „dr. Brassai Sámuel . . . áldott emlékének hálás tanítványa“ szentel, a szerzőnél kapható.

Felszeghi Dezső: Újabb költeményei kötetét adta ki az évfordulóra (Kolozsvárt, Gibbon Albert bizományában 1898. 53. lapon), melyben lírai darabok, románczok és történetek követik egymást. Felszeghy Dezső mélyen érző, igaz költői lélek, a kinek van érzéke az élet nemes örömei s tán még inkább annak szívetrázó keservei iránt s hatalmában van a szó ereje, finom gyöngédsége és a vers formája annak kifejezésére. Muzsája egeket nem ostromol, a földön jár, de a föld porában nem fetreng, mint némely moder realisták. Nem vadgenie, nem is különczködő, úgy dalol, a hogy érez s ez az egyszerű őszinte természetesség teszi kedvessé dalait. Bővebben is fogjuk méltatni, ennyit bemutatoul. A kötet ára 1 frt 20 kr.

A Hunyadmegyei tört. és régészeti társulat e hó 12-én felolvasó ülést tartott. Elnök szép szavakban üdvözlővén az újév alkalmasból a választmányt, sikeres munkásságot, eredményt kívánt a társulatnak. Erre Téglás Gábor bemutatta „Decebal kincse“ című tanulmányát. A dákok hősieis önvédelmi harcának megkapó részletei között van a Traján-oszlop ama kettős képesoportozata, a melyen a győztes katonák öszvéreken arany-ezüst drágaságokat szállítanak. Közhiedelem szerint Decebal kincseit akarta itt megörökíteni a szobrász vésője. Azt is fentartotta a hagyomány, hogy Decebal végső kétségbeesésében a főváros közelében elásatta kincseit s az ott elfolyó vizet reá vezetettve próbálta a rómaiak elől biztosítani. Mindhiába, mert úrulás segítségével a rómaiak reá akadtak mégis, és a Traján-oszlop költségei ebből a kincsből teltek volna ki. Ez való. Az a kérdés tehát, mennyiben történeti valóság a kincs víz alá rejtése, melyik az a folyó és hol rejtette

el féltett drágaságait a menekülő Decebal? Téglás Gábor a daciai főváros, Sarmizegetusa környékét alaposan átkutatván, arra a meggyőződésre jutott, hogy a székváros elbukása után, végső menekülésekor szánható el magát Decebal a futásában terhére vált kincsek eláztatására, s ő Boldogfalvához, a hátszegi állomásnál látható szorosba helyezi ezt a mentési kísérletet. Oda utalnak az utóbb, már az újkorban felmerült leletek is, így az, a miről Lazius adott hirt, s mely 1540-ben történhetett volna; míg Mathias Miles XVII. századi szebeni szász krónikás az ő „Siebenbürgischer Würg-Engel“ című 1670-ben megjelent híres munkájában Castaldo 1551-iki téli szállásra vonulása idejére teszi egy ilyen kincs-részlet megtalálását. Közel Dévához, hol Ulpia Traiana feküdt, s a hol a Sztrigy vize partján egy fa tövében a parasztok valami csillogót találtak. Tovább ásva töménytelen Lysimachus-arany gördült ki a partból, egy kigyóval és két arany szoborral együtt, mely Ninust és Semiramist ábrázolta. Castaldo 20 ezer Lysimachust szerzett meg e történeti feljegyzés szerint, s még 10 ezer maradt a zsoldosoknak s a találók kezén. A krónikás megjegyzi, hogy ez bizonyosan Decebal kincse és Téglás ezt a leletet maga is a dák király kincs-maradványának tartván, odahelyezi a Trajan idejében árulás által felfedezett sok drágaságot is. Ilyenformán Boldogfalva és a hátszegi állomás között, hol kíváncsi szem is kevésbé láthatta, történhetett a nagy kincs víz alá rejtése, s a mit sokan csak néphagyománynak tartanak, az ime történeti valóságként fordul elő 1551. őszén. A felolvasás, a társulat új „Évkönyv“-ében fog egész terjedelmében napvilágot látni. Folyóúgyek következtek, melyek közt érdekes ama bejelentés, hogy Torma Zsófia úrnő kiváló régészeti frónőnk jelenleg összehasonlító prae-históriai nagy művén dolgozik.

Folyóiratok.

Az **Akadémiai Értesítő** 96. füzetét *Vadnay Károly* jelentése nyitja meg az 1897. évi Kóczán-pályázatról. Utána kivonatot találunk *Schönherr Gyula* székfoglaló értekezéséből, Nápolyi László trónkövetelésének külföldi vonatkozásairól. A füzet a folyóiratok szemléljével, a M. Tud. Akadémia jegyzőkönyveivel, a lejáró pályázatokról szóló figyelmeztetéssel és az évi tárgymutatóval zárul.

A **Századok** 1897. évi 10. füzetében *Békefi Remig dr.* értekezésében Oláh Miklós nagyszombati iskolájának szervezetét ismerteti. *Wertner Mór dr.* a Garaiak családjáról ír. Többek között kimutatja, hogy I. Garai Miklós nádornak eddig ismeretlen apja András volt; az egyes ágakat külön tárgyalja s értekezéséhez származás-táblát is csatol. *Tagányi Károly* megkezdi a magyar udvari kancelláriai levéltár ismertetését. A tartalmas »történeti irodalom« rovaton kívül tárcza, hivatalos értesítő, s a füzet legelején az egész évi »Tartalom« is ott van